

O NOUĂ CARTE DESPRE EMINESCU?

“În ce mă privește, am revizitat, printr-o cercetare proprie, toate fazele esențiale ale transfigurării mitice a poetului, de la primele manifestări până la «desconstrucția» care se petrece sub ochii noștri. Nu am reținut tot ce s-a spus și s-a scris despre Eminescu, ci doar ceea ce am considerat că, într-un fel sau altul, a înrâurit demersul mitologic [...] am lăsat la o parte [lucrările care] nu aduceau nimic nou în plan mitologic [...] nu e o carte (decât tangențial) despre Eminescu, ci o privire asupra reprezentărilor poetului, un tablou sintetic al mitologiei eminesciene.” Acesta este programul și scopul lucrării lui Lucian Boia, **Mihai Eminescu, românul absolut. Facerea și desfacerea unui mit**, Ed. Humanitas, 2015, expus de autor în “Cuvânt înainte”. Din “Cuvânt înainte” ai putea crede că autorul a trecut la muncă fără *parti-pris*-uri în ceea ce privește problema - inutilitatea mitului Poetului Național.

Cele 15 capitole, mai puțin ultimele trei (“Complotul”, “Mărturii”, “Cum nu e cunoscut Eminescu în lume”) urmăresc cronologic problema enunțată de titlul cărții. Fiecare capitol are un titlu menit să incite interesul cititorului: “Un poet ... așa de puțin format”, “«Organele-s sfârmate și maestru nebun»”, “Fantezii și plăsmuiri” ș.a.m.d.

“Până să se înalțe, neașteptat, fulgerător și iremediabil, în imaginarul românilor, Mihai Eminescu avusese parte mai mult de constatări și ironii decât de judecăți favorabile”, scrie Lucian Boia în primul capitol. Această atitudine a avut-o chiar Titu Maiorescu, care, consideră noul eminescolog, a dat startul în nașterea mitului poetului. Vrând să fie discret în malițiozitatea sa, Lucian Boia, pornind de la o idee a lui Alexandru Dobrescu, afirmă: “cei dintâi critici ai lui Eminescu, [sunt] vinovați de a nu fi știut de la primele sale poezii că se află în fața viitorului poet național, de care n-ar fi avut voie să se atingă”. De acum, noul istoric literar uită să analizeze și să explice poziționările față de poet. Maiorescu și Negruzzi își exprimă mai degrabă surprinderea, uimirea. Estetic cei doi junimiști sunt niște conservatori, adepți ai unui canon poetic clasic, iar pentru a evita lovitura sub centură, critică și ei “compunerea confuză”, “rimele rele”. Cu toate “imperfecțiunile” de limbă și versificație l-au publicat în “Convorbiri literare”, cea mai prestigioasă revistă literară a momentului. Asta pe de o parte. De cealaltă parte, primii antieminescieni înfocați, Petre Grădișteanu și Gr. Gelianu atacându-l pe Eminescu nu fac altceva decât să plătească niște polițe lui Titu Maiorescu care în “Beția de cuvinte” a pus la zid revista lor [“Revista contemporană”] pentru insuportabila inflație verbală. Acești opozanți ai poetului, implicit ai “Convorbirilor literare”, sunt mult mai fragili literar și estetic-filosofic față de cei de la “Convorbiri literare”.

Lucian Boia remarcă, în context, cu justețe că Eminescu nu și-a “propus aruncarea peste bord a regulilor în vigoare: ritmul, rima și toate celelalte. Laboratorul său ne-o dovedește [...]. Eminescu este un perfecționist.” Da, dar nu atât din scrupule pentru corectitudinea limbii și respectul pentru versificație, ci din dorința de a găsi forma capabilă să-i exprime abundența și tumultul de idei și imagini. Tocmai acest ultim aspect nu-l înțelege Lucian Boia corect și până la capăt,

când, “mai la vale”, răstălmăcind o idee a lui Tudor Vianu, scrie: “noua fază [e vorba de ultima perioadă de creație, de ultimile poezii publicate] se caracterizează printr-o simplificare drastică a discursului poetic. Abundența de idei și imagini îi ia acum o strictă economie de mijloace, laolaltă cu o perfecțiune formală care dă armonia și muzicalitatea aproape inexplicabilă ale versului eminescian. Lucian Boia greșește îndoit: 1. Nici când Eminescu n-a renunțat la abundența de idei și viziuni; 2. Muzicalitatea versurilor sale este mai mult **născută** decât **făcută**. Capitolul și-l încheie afirmând doar o jumătate de adevăr, mai periculos decât o minciună: “Din apriga încleștare cu limba română, poetul a ieșit în cele din urmă învingător. Dar asta după ce suferise nu puține «înfrângerii»: atâtea cărări fără ieșire, atâtea proiecte abandonate!”

În al doilea capitol, “«Organele-s sfărmate și maiestru e nebun!»”, se încearcă degajarea adevărului de mit *i.e. minciună*, dar fără o finalitate. Mai întâi să reținem următoarea afirmație șoc: “Eminescu putea foarte bine să rămână un poet mare (și este chiar clar că nu are egal în literatura românească a secolului al XIX-lea), fără să ajungă la condiția unui mit.” Se vede că autorul cărții în discuție nu e prea acasă cu “fenomenologia spiritului”, cu evoluția istorică și estetică a fenomenului poetic. Și mai departe, mai mult îndoindu-se decât convins, afirmă pe marginea aserțiunii lui Vladimir Streinu, “Eminescu, poet dificil”: “Se pot identifica, firește, zone de adâncime și subtilități de tot felul, poate uneori mai mult în ipotezele exegeților decât în intențiile poetului.” Pentru argumentare apelează la două texte: *La steaua* și *Luceafărul*. Iată ce spune despre prima poezie menționată, nu înainte ca domnia sa să conceedă a pune în paranteză că poezia este o adaptare după un poet german: “oferă un bun exemplu de abordare aproape «didactică» a subiectului. E o problemă astronomică expusă foarte limpede și o paralelă nu mai puțin limpede între imaginea stelei dispărute și nostalgia trecutei iubiri. Totul, în acordurile învăluitoare muzicii eminesciene.” DL. Boia n-a priceput că *La steaua* nu este o lecție de astronomie pentru idioți și nici o jelanie pentru sentimentaliști după o iubire pierdută. Eminescu nu face altceva, într-un limbaj poetic de o “frumusețe limpede”, decât să dea IUBIRII statut de dimensiune ontologic-cosmică. Referindu-se la poemul *Luceafărul*, domnul Boia scrie, fără complexe: “Și *Luceafărul*, poemul «suprem» al lui Eminescu, are un înțeles cât se poate de explicit [adică tot «limpede»] (în ciuda exegeților care au încercat să-l mai complice).” Cam rău, domnul Boia ne lasă în neștiința noastră, nu ne spune verdictul său: “*încercarea*” respectivă s-a finalizat au ba! Prin propoziția sa, Lucian Boia aruncă la coș exegeze făcute de **specialiști** în domeniu (dau doar trei nume: Ioana Em. Petrescu, Marin Mincu, Rodica Marian). Să continuăm cu observațiile noului arhivist literar: “Cititorul poate pricepe fără difilcutate ceea ce însuși poetul a ținut să precizeze: “Aceasta e povestea. Iar înțelesul alegoric ce i-am dat este că, dacă geniul nu cunoaște nici moarte și numele lui scapă de simpla uitare, pe de altă parte însă, pe pământ nu e capabil de-a fi fericit. El n-are moarte, dar n-are nici noroc.” Se vede clar că Lucian Boia e total străin de mecanismele misterioase ale actului creator și de acel fenomen numit de Lucian Blaga **personanță**. Lucian Boia nu știe nici că o operă din momentul plecării în lume se desparte de părintele ei și prin călătoria sa prin timp

își dezvăluie noi și noi înțelesuri de care nu mai este vinovată intenționalitatea părintelui, ci, tocmai, personanța. Ideea în diferitele ei forme lingvistice a fost enunțată de mult, de specialiști în domeniu.

Autorul cărții revine la Maiorescu și Gherea pe care îi consideră până pe la 1900 principalii născători ai mitologiei despre Eminescu. Primul studiu “consistent” despre poet este al lui Constantin Dobrogeanu-Gherea, *Eminescu*, (1887). Doctrinarul socialismului românesc incipient e apreciat pentru că “taie firul în patru”, lămurește pesimismul poetului și găsește răspunsul la “grava” întrebare: “A fost sau nu Eminescu o victimă a societății, a «orânduirii crude și nedrepte»?” Referindu-se la studiul lui Maiorescu, *Eminescu și poeziile lui*, Lucian Boia spune că Eminescu va rămâne în imaginarul românului așa cum l-a caracterizat mentorul “Junimii”, dar uită să menționeze finalul studiului: un profetism adevărat: “Pe cât se poate omenește prevedea, literatura poetică română va începe secolul al 20-lea sub auspiciile geniului lui, și forma limbii naționale, care și-a găsit în poetul Eminescu cea mai frumoasă înfăptuire până astăzi, va fi punctul de plecare pentru toată dezvoltare viitoare a vesmântului cugetării românești.” Ne îndoiim că profeția lui Maiorescu este mit, adică minciună după gândirea lui Lucian Boia & company. Punând față în față cele două “contribuții la facerea mitului”, logic era să se specifice și criteriile total opuse cu care este analizată biografia și opera poetului, nu de alta, dar e important acest aspect.

Un alt ingredient major în structurarea mitului poetului e considerat accidentul biografic, acea brutală prăbușire psihică și intelectuală - înnebunirea, situație augmentată de faptul că poetul era tânăr, în anul fatal avea 33 de ani.

În acel moment tragic cea mai abjectă ieșire anti Eminescu săvârșește Macedonschi cu epigrama sa de tristă amintire. Prin câteva poezii autorul *Rondelurilor* este un poet mare, dar ca om este mic. Deci nu totdeauna, cum cer unii, e posibilă despărțirea între biografie și operă.

Capitolul “Amintiri, critici, constestatori” se centrează pe imaginea poetului din manualele școlare dintre anii 1887 - 1900.

În anul 1902, Titu Maiorescu depune la Academia Română prețioasa ladă cu manuscrisele lui Eminescu. Inestimabilul gest al lui Maiorescu, provoacă apariția unui “Nou *Eminescu*”; așa se intitulează al patrulea capitol al cărții despre care facem vorbire aici. După 1905 începe publicarea articolelor politico-ideologice ale poetului. De acum, componenta principală a mitului nu mai este opera literară, ci publicistica poetului. “În câțiva ani de zile, Eminescu devine [...] marele profet al naționalismului românesc.” “Schimbarea la față” afirmă Lucian Boia, de data aceasta corect, se datorează și “noului context ideologic”. Altfel spus începe acțiunea de manipulare ideologică a operei lui Eminescu. Primul pas îl constituie tipărirea în 1905 a volumelor *Poezii postume* și *Scrisori politice și literare*. Lucian Boia trece în revistă contribuțiile lui Nicolae Iorga și a Sămănătorismului, ale lui A.C. Popovici, A.C. Cuza și ale altora mai mărunți. Schimbarea opticii este radicală, autorul cărții consemnează: “«Primul» Eminescu este universal și pesimist. «Noul Eminescu», dimpotrivă, este național și încrezător în destinul nației.”

Următoarele capitole, prin titlurile lor (“Fantezii și plăsmuiri”, “Tentative biografice”, “Controverse ideologice”) spun totul despre noile componente ale mitului eminescian. Curba manipulării ideologice atinge un punct culminant în deceniul 1930 - 1940 (cap.7, “Deceniul Eminescu”) prin “contribuția” mișcării legionare. Astfel se susține în mod aberant că Eminescu este întruparea lui Zalmoxis și înaintemergătorul Căpitanului, (Corneliu Zelea-Codreanu), care, la rândul său, este continuatorul lui Iisus Hristos pe pământ românesc. În ultimile două decenii ale interbelicului deșănțatei manipulări ideologice naționalist-ortodoxiste i se opun studiile eminesciene semnate de condeie prestigioase: G. Călinescu, Perpessicius, Vladimir Streinu, Tudor Vianu, Dimitrie Caracostea. După trecerea în revistă a cestora, mai mult prin numirea lor, cu zămbetul în colțul gurii Lucian Boia ține să ne atenționeze că în această perioadă de efervescentă a criticii literare tot Eminescu “ca subiect inconturnabil al literaturii și culturii românești” a beneficiat de binefacerile mitului. G. Călinescu este onorat cu locul de frunte în consolidarea mitului prin *Viața lui Mihai Eminescu* (1932). Biografia romanțată a poetului scrisă de Călinescu, spune Lucian Boia, “se încheie pe o foarte înaltă notă mitologică.” (Lucian Boia citează celebrul final). Noul istoric literar conchide: “Odată cu el (Călinescu), veșnicia lui Eminescu nu mai pretinde demonstrație, se înțelege de la sine.” Călinescu, zice comentatorul lui de ocazie, și-a mai temperat predispoziția spre mit prin “stufoasa și parcă insuficient închegată *Opera lui Mihai Eminescu* (1934-1936). Sunt amintiți, ca replică polemică la *Viața lui Eminescu*, Eugen Lovinescu cu duplexul românesc, *Mite; Bălăuca* și Cezar Petrescu cu trilogia, *Romanul lui Eminescu (Luceafărul, Nirvana, Carmen Saeculare)*, carte scrisă de un romancier profesionist. Mai sunt amintiți pentru contribuțiile lor documentare I.E. Torouțiu și Leca Morariu.

De-a lungul celor opt capitole pe care le-am prezentat sunt câteva momente când ai impresia că autorul cărții ar vrea să încheie conturile «destructurării mitului» al căror sold, crede autorul, sunt ale lui Lucian Boia & company.

Am căzut în eroare. Autorul nostru se înviorează, motivat, în momentul când trece pragul fatidic al lui 23 august 1944. Urmează perioada comunistă care îi furnizează suficiente argumente pentru demolarea mitului poetului, dar din păcate, și de data asta, ignoră adevărata eminoscologie. Desigur, materialul inventariat e veridic numai că sunt lucruri cunoscute, autorul nu aduce nici o nouă descoperire arhivistică. Totuși, să parcurgem cu răbdare capitolele 9 și 10 (“Comunismul antinațional: de la *Doina la Împărat și proletar*” și “Comunismul naționalist de la *Împărat și proletar* la *Doina*”). Cele două capitole arată cum ideologicul comunist răstoarnă scara valorilor și își subordonează absolut totul. Perioada comunistă a fost atât de aberantă și parșivă încât perioada **după** i-a făcut acceptabili pe detractorii lui Eminescu treziți cu libertatea de a debita orice.

În epoca comunistă mitul Eminescu e supus – după vremi și interese politico-ideologice – la două ajustări. În prima, (1947-1967) epoca sovietizării, proletcultismului și a realismului socialist, românul, naționalistul și reacționarul Eminescu a fost făcut proletar-internațional, luptător împotriva burghezo-moșierimii (pe *Doina* s-a pus lespeda obrocului) susținându-se, prin răstălmăcire, că Marele

Eminescu este în *Împărat și proletar* (evident fără finalul poemului), *Viața* și alte câteva poezii de același fel și, cu îngăduință, anumite poezii de dragoste. Cine sunt cei care îndeplinesc sarcina partinică a “valorificării moștenirii culturale”? Dacă i-ați uitat vi amintește Lucian Boia în cartea sa. Cu aceeași plăcere scrie Lucian Boia paginile celui alt capitol menționat. Pentru mulți nu este o noutate ceea ce spune improvizatului istoric literar: încet-încet, dar programat, Mitul Eminescu este confiscat și înghițit de mitul Geniului din Carpați, a Genialului Conducător. Comuniștii erau dibaci în a se folosi în propaganda lor de naivitatea politică a unor minți, altfel nobile. Lucian Boia îi pune pe Noica și Papu pe același plan cu slujbașii regimului. În fine!

După comunism (titlul cap.11) alimentarea mitului e susținută, după spusele lui Lucian Boia, de către sociologul Ilie Bădescu care “reactualizează” gândirea socio-politică a lui Eminescu, de către Fundația Bunavestire care în 1995 retipărește broșura *Eminescu, un mare precursor al legionarismului românesc* a lui Constantin Papanace, legionar stabilit după 1944, în Italia. Evident că acțiunea editurii este de neacceptat ca și gestul prefațatorului, Ion Coja. Un adversar, fără nuanțe, a ideologiei poetului este Ion Negoitescu, dar un înfocat al Marelui Eminescu din *Postume*. Cu un zâmbet discret dezaprobat sunt amintiți românii de peste Prut, în frunte cu Grigore Vieru și Aldea Teodorovici, pentru care Eminescu este “Dumnezeu al nației române”, singurul care are dreptul să ne judece.

Grăbiș-grăbiș, Lucian Boia ajunge la momentul drag: prezentarea pe larg a buclucașului număr al revistei “Dilema” din 27 februarie, 1998, în care își dau întâlnire cei mai înverșunați antieminescieni pentru a-și etala părerile irefutabile în chestiunea valorii și viabilității lui Eminescu. Lucian Boia nu vede, nu aude, prin urmare nu ne spune că aici nu e vorba de o dezbatere pe tema dacă mitul poetului este adevărat și necesar sau e fals și inutil, ci de o acțiune acerbă de demolare totală a Poetului Național. Cine sunt ipochimeni? (îi găsiți nominalizați în Dilema și, de bună seamă, în cartea lui Lucian Boia). Nu sunt niște “*furioși*”, ci niște tineri încă cu coșuri pe obrazul lor fin de atâta cultură, inteligență și talent și “încă” fără o Operă. Vorba poetului contestat, “*ai noștri tineri*”, niște “*Juni... [ușor coruptibili]*”. Dar mai trist este nu prezența bolii, care va trece, (lupta va fi pierdută), ci faptul că în fruntea lor se află Nicolae Manolescu care semnează și el în “Dilema [revoluționară]”. Să nu ne mirăm. Distinsul critic și istoric literar în a sa *Istorie critică a literaturii române* (p.377-409) este cu **adevărat critic** cu Eminescu. Același Manolescu este **indiferent** față de lupta și izbânda Academicianului Eugen Simion pentru salvarea de la distrugere a celor 14000 de pagini de manuscrise rămase de la Eminescu și disponibile acum tuturor, chiar și numai pentru a le privi. Gestul academicianului, e calificat un “obicei”, iar “rândurile din acestea [caietele eminesciene] nu prezintă vreun interes.” Alții din aceeași tagmă au pus sub semnul întrebării banii cheltuiți.

Din totdeauna, în oricare domeniu de cercetare, deci, și în cel al criticii și istoriei literare, se săvârșesc exagerări, greșeli, gogomării, dar nu după lungă vreme și-au primit punerea la punct. Așa că nu trebuie să ne mire prea mult apariția unor studii ca: *Previziuni științifice în opera lui Eminescu* (Ed. Brumar, 2010) și

Eminescu versus Einstein (Ed. Brumar, 2012) semnate de Virgil Ene. Un alt Ene(?) George, semnează *Securitatea și siguranța națională a României [în viziunea lui Eminescu]* apărută la Ed. Eikon, 2014. Cu regret trebuie să constatăm că aberații se mai rostesc și sub Cupola Academiei (vezi cap. 12, "Comemorarea la Academia Română"). Este însă ridicol să te bucuri și să folosești pe post de bibliografie astfel de elucubrații ieșite din niște minți fierte rac. Totuși, asemenea situații nu-ți permit să ironizezi "subțire" personalități (vezi p.188-189) cu o operă, fie ea și de istorie, apreciată de alții decât istoricul Lucian Boia căruia Ed. Humanitas în 18 ani i-a publicat în *ediție princeps* nu mai puțin de 28 de cărți de "cercetare", mai corect spus de popularizare personală a istoriei în forma aproape vulgară a romanului popular de parcă noi, ceilalți, am fi niște incuți.

În cap.13, "Complotul" și cap.14, "Mărturii" semnatarul cărții revine "analitic" asupra celor două aspecte din biografia mitică a poetului enunțate în capitolele anterioare. În aceste pagini autorul nu mai brodează prea mult.

Pentru ca descrierea "facerii și desfacerii" mitului să fie completă nu putea lipsi un capitol despre "Cum nu e cunoscut Eminescu în lume". Credem că mai onest și corect capitolul trebuia intitulat «De ce Eminescu nu e cunoscut suficient în lume?», dar probabil căutarea cauzelor și explicarea lor l-ar fi depășit pe cercetător, poate de aceea o și dă puțin pe glume. Stimate domnule Boia, Eminescu e un poet de valoare universală, iar faptul că Eminescu nu e cunoscut în străinătate și că nu e așezat la locul lui de drept este o problemă ceva mai complexă, pentru identificarea și rezolvarea căreia se cere muncă serioasă de specialist în ale literaturii și în aceeași măsură, dacă nu mai mare, contribuție materială – știm noi din partea cui, pentru traduceri și difuzare. Apropo, că tot sunteți atât de activ, productiv și personalitate, și faptul că vă preocupă atât de mult soarta lui Eminescu pe care îl iubiți – cu o voce corect politic, Dv. a-ți făcut ceva în chestiune?

Cartea domnului Boia despre "facerea și desfacerea" mitului eminescian e scrisă *corect politic*. Ea se încheie simetric cu un "Cuvânt de sfârșit" care nu spune nimic altceva decât că această carte inutilă a ajuns la ultima pagină.

Acum, după ce am pus și noi punctul după ultima pagină mai putem face o observație: lingvistic și chiar stilistic cartea este bină scrisă, dar acest lucru nu-i dă dreptul la nici un bonus deoarece interogațiile, invocațiile, glumițele și alte încercări retorice sunt total nelalocul lor. Nu cumva ele ascund ceva în spatele măștii "descripției obiective"? În altă ordine de idei, Lucian Boia & company sunt puțin și fariseici: în loc de **minciună** – care le este permanent în gândire și suflet, folosesc cuvântul **mit**. Este clar că acestora nu le este clară deosebirea dintre mit și minciună și nici rostul mitului în existența unei comunități, mare sau mică. Pentru ei "**combaterea**" mitului înseamnă cercetare științifică riguroasă și obiectivă. Halal de așa cercetare! Încerc să-mi imaginez cum ar reacționa cei cărora un Boia de-al lor le-ar spune că Dante, Shakespeare, Cervantes, Goethe ... nu ar fi Scriitorul lor Național, ci doar un mit adică, o minciună.

Cartea *Mihai Eminescu românul absolut. Facerea și desfacerea unui mit* semnată de Lucian Boia nu este, nici mai mult nici mai puțin, decât o cronologie de fapte prea bine cunoscute de multă lume. Ne dezicem total de opinia lui N.

Manolescu care aprecia “acribia istoricului de anvergură în a identifica sursele mitului și consecințele lui, în cea mai complexă, până acum, lucrare de acest gen.” Cartea domnului Boia este “nouă” doar tipografic, ea rămânând doar un simplu număr într-o listă bibliografică neîncheiată.

Închei amintindu-le nepoților canonicului Grama, de altfel pomenit “corect politic” în carte, cuvintele lui Dumitru Radu Popescu, nu un oareșicine: “Eminescu este un cuvânt al limbii române, așa cum este și *dor* și *duios* pe care îl învățăm de mici de la părinți și bunici, odată cu primele cuvinte fundamentale, pe care le învățăm la școală prima dată cu adunarea și scăderea, un cuvânt pe care înainte de a-l cunoaște și pe care apoi îl ducem cu noi până la ultimile cuvinte [...] Eminescu este un cuvânt cu care începe o lume de gândire, geneza unei limbi. Eminescu a construit o carte pe care de peste o sută de ani ploile n-o ating și vremea n-o vremuește și nu-i ia vama, o simplă carte, o operă vie și complexă, un loc de închinăciune și scut.”

Mediaș, ian, 2016

Ionel POPA